

Šabata, Jaroslav

O podmínkách rozvoje tvůrčích sil lidu

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. B, Řada filozofická. 1955, vol. 4, iss. B3, pp. [5]-19

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/106423>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

JAROSLAV ŠABÁTA

O PODMÍNKÁCH ROZVOJE TVŮRČÍCH SIL LIDU

Bylo již nejednou konstatováno, že v lidově demokratickém řádu jsou utajeny obrovské tvůrčí síly pracujících. V praxi socialistické výstavby se však ukazuje, že všechny možnosti rozvoje tvůrčí iniciativy mas nejsou plně využívány. Jednou z hlavních příčin je povrchní chápání úlohy lidu v dějinách. Z toho vyplývá požadavek theoretického zkoumání otázky úlohy lidu v dějinách a zvláště při budování socialismu.¹

Mají-li být výsledky tohoto zkoumání plodné a praktické práci prospěšné, je třeba usilovat o všestranné vyjasnění vnitřních souvislostí mezi otázkou rozvoje tvůrčí iniciativy pracujících a základními otázkami společenského vývoje při výstavbě socialismu (otázkou vedoucí úlohy strany, socialistické výchovy pracujících, výběru a výchovy kádrů, method zvyšování produktivity práce atd.). Jen tak bude možno určit podmínky, při nichž se mohou tvůrčí schopnosti lidu rozvíjet maximálně.

I.

Otázka rozvoje tvůrčí iniciativy pracujících je především spjata s otázkou produktivity práce. Mluvíme-li o tomto sepětí, máme obvykle na mysli, že růst výroby je neomyšlitelný bez pracovní iniciativy lidu. Tato otázka má však ještě druhou stránku: nejen, že růst produktivity práce je podmíněn rozvojem tvořivých sil lidu, ale sám tvůrčí ráz práce za socialismu je podmíněn socialistickými methodami zvyšování produktivity práce.

Kapitalismus dosahuje růstu produktivity práce především nesmírným zintenzivňováním práce, která dělníka vysiluje, ale vzápětí (v době krise) ho odsuzuje k nucené nečinnosti. Vysilující práce a nucená nečinnost se vzájemně doplňují; nucená nečinnost vede k udržování a růstu rezervní armády nezaměstnaných a tato armáda je prostředkem brutálního nátlaku na pracující.

Kapitalistické methody zvyšování produktivity práce vyplývají z povahy kapitalistické výroby — honby za ziskem. Tento cíl je socialismu cizí. Proto dočasné vypětí sil pracujících, pokud se s ním i u nás setkáváme, nemá nic společného se socialistickými methodami zvyšování produktivity práce. Svými přímými (vyčerpání dělníka) i nepřímými důsledky (narušení plynulého růstu produktivity práce) znemožňuje naplňovat požadavky základního ekonomického zákona socialismu.

Nepřetržitý růst produktivity práce za socialismu je zajišťován systematickým rozvojem a používáním pokrokové techniky. Usnesení strany a vlády o vypracování plánu na rok 1955² zdůrazňuje, že hlavní jeho článek

tvorí plán technicko-organisačních opatření, t. j. opatření, která přinášejí zlepšení v dosavadním stavu techniky a organizace práce, a tím vytvářejí předpoklady pro růst produktivity práce bez maximálního využití fyzické energie pracujících.

Přihlédneme-li k socialistickému soutěžení, které je, jak známo, metodou výstavby socialismu a komunismu (a tudíž i metodou zvyšování produktivity práce), zjistíme, že jeho základním obsahem je zvyšování kulturně-technické úrovně mas. Dělníci s nižší kulturně-technickou úrovní usilují vyrovnat se lepším pracovníkům, jednotlivé skupiny dělníků se snaží dosáhnout a dosahují odborné úrovně technického personálu. Na tomto základě se rozvíjí tvůrčí charakter práce za socialismu. Práce za socialismu umožňuje a vyžaduje stále větší rozvoj intelektuálních sil pracujících. Přestává být vysilující dřinou a stává se radostí a potřebou člověka. Tak se tvůrčí ráz práce a požadavek nepřetržitého růstu produktivity práce rovněž vzájemně doplňují. S tohoto hlediska se tvůrčí charakter práce za socialismu jeví jako ekonomická nutnost, vyplývá z materiálních podmínek života společnosti.

Význam tohoto závěru záleží v tom, že chápe tvůrčí práci jako něco, co se nutně stává záležitostí nejširších vrstev lidu a přestává být věcí vyvolených jednotlivců. Tím rychleji se totiž rozvíjejí výrobní síly socialistické společnosti, čím všestranněji se schopnosti všech pracujících rozvíjejí a zdokonalují, čím hlouběji a šíře se rozvíjí tvůrčí iniciativa lidu.

Iniciativa pracujících se v nevyvinuté a elementární podobě prosazuje živelně. Jejím prvotním zdrojem je úsilí o ulehčení a usnadnění pracovního procesu. Je přirozené, že toto úsilí je zvlášť výrazné u pracujících, kteří jsou přímo účastní výrobního procesu. Za kapitalismu mohlo mít úsilí o ulehčení práce jen omezený ráz. Nemohlo se prosadit jako činitel ovlivňující růst produktivity práce. Každé pronikavější zvýšení při omezeních, která kladou rozvoji produktivních sil kapitalistické výrobní vztahy, muselo se odrazit nepříznivě na postavení dělníka; činilo jeho práci nepotřebnou. Proto se za kapitalismu v nejlepším případě mohla uplatnit jen iniciativa jednotlivců.

Za socialismu tyto překážky nestojí v cestě. Dělník pracuje na svém a pro sebe. Ani sebepronikavější zvýšení produktivity práce nemůže vést k jeho vyřazení z výrobního procesu, neboť plánovitý rozvoj hospodářství vylučuje krise a nezaměstnanost. V takových společenských poměrech živelná snaha o ulehčení práce přerůstá omezený rámec přímého prospěchu a zájmu, nabyvá společenského významu a stává se podstatným činitelem v růstu produktivity práce; mění se v uvědomělou tvůrčí iniciativu.

Tvůrčí schopnosti lidu, zkušenosti, poznatky a návrhy pracujících jsou často zvláště v okruhu vedoucích pracovníků a technické inteligence podceňovány. Přiznává se jim obvykle jen kvantitativní význam; to jest význam, vyplývající z toho, že pracujících je mnoho a že tedy jejich drobné poznatky ve svém souhrnu mohou mít jistou váhu. Tento názor je odrazem představ, podle nichž mezi prací, kterou vykonává inteligence, a prací, kterou vykonávají fyzicky pracující, nutně zeje propast. Tyto představy zplodila kapitalistická strojová výroba. Ještě v manufaktuře, kde nutí dělník nástroje, aby mu sloužily, vychází pohyb pracovního nástroje od dělníka. V továrně slouží dělník stroji a musí jeho pohyb sledovat. V manufaktuře tvoří dělníci články jednoho živého mechanismu, v továrně

existuje určitý mechanismus nezávisle na nich a dělníci jsou k němu připojeni jako živé přívěsky. Se vznikem velkého strojového průmyslu se dílčí dovednost dělníka počala jevit nicotná ve srovnání s vědou, s obrovskými přírodními silami a se společenskou masovou prací, které jsou ztělesněny ve strojové výrobě. Kapitalistická strojová výroba odloučila intelektuální síly výrobního procesu od ruční práce a přenesla je na vedoucí personál, duševně pracující. Práce dělníka byla zbavována duchovního obsahu a dělník se stával robotem. Mezi prací vedoucího personálu a dělníků skutečně zela propast.³

Za socialismu takováto propast mezi výsledky práce vedoucích pracovníků, technické inteligence, odborníků atd. a mezi výsledky práce dělníků, jejichž tvůrčí iniciativa se stále rozvíjí, neexistuje. Existují sice stále ještě podstatné rozdíly mezi prací fyzickou a duševní, ale již v průběhu výstavby socialismu se vytvářejí jisté podmínky pro jejich překonání. Tisíce novátorů, zlepšovatelů a vynálezců z řad pracujících jsou toho důkazem. Pouchou zprávu o tom, že iniciativa pracujících má podstatný význam pro zvyšování produktivity práce (ve srovnání s prací technického personálu) přinesl denní tisk:⁴ v ostravských Dusíkárnách se zabývalo několik komisí odborníků, mezi nimi i ministerské, otázkou snížení spotřeby elektrické energie. Dosáhly nesporného výsledku. Když však byl projednáván úkol s dělníky, kteří obsluhují složitá a početná zařízení, byly podány návrhy, jejichž realizace přinese při výrobě čpavku úsporu 400.000 kWh ročně. Úspora dosažená na základě návrhů dělníků je větší než úspora dosažená komisemi odborníků.

S hlediska rozvoje iniciativy pracujících nelze podceňovat ani návrhy na pohled méně významné, ať už směřují k hospodárnějšímu využití materiálu, elektrické energie a paliv, ať k lepšímu využití pracovních sil, snížení vlastních nákladů atd. Bez zřetele na to, zda jde o drobné nebo nejdrobnější připomínky, zračí se v nich nový poměr k práci. Tím, že není opominut žádný návrh, je podporováno a utvrzováno vědomí pracujících, že jsou hospodáři na svém pracovišti. Rozvíjí se pocit odpovědnosti, vytváří se aktivní a uvědomělý poměr k práci. Tyto morálně politické faktory jsou pak mocným zdrojem dalšího rozvoje tvůrčí iniciativy pracujících.

Z toho, co bylo řečeno, vyplývá, že tvůrčí iniciativa pracujících není izolovanou veličinou, že těsně závisí na výrobním procesu. Charakteristickým rysem společenského výrobního procesu je nutnost podřídit se vůli jednoho vedoucího. Jakákoli společná práce mnoha lidí je, nemyšlitelná bez řídicích orgánů koordinujících činnost pracujících a zajišťujících nezbytná výrobní spojení.⁵ Je proto samozřejmé, že se tvůrčí iniciativa pracujících nemůže vyvíjet nezávisle na činnosti a působení vedoucích orgánů. Rozbor kteréhokoli výrobního úspěchu nás o tom přesvědčí.

Uveďme pro ilustraci tento případ: v Závodě Jiřího Dimitrova v Blansku⁶ nebyl v prvním pololetí 1954 plněn plán výroby turbin. V polovině roku byly provedeny kádrové změny v příslušném provozu. Noví vedoucí hospodářští pracovníci se obrátili o pomoc na stranickou organizaci a s její pomocí a prostřednictvím odborů uspořádali celou řadu výrobních porad, na nichž se jednalo o plnění plánu. Konkrétní rozbor výrobních úkolů a účast pracujících při jejich řešení vytvořily podmínky pro rozvoj socialistického soutěžení. Dodávky turbin pro bulharské hydrocentrály a Slapskou přehradu byly v důsledku široce rozvinuté iniciativy pracujících a zlepšené organizační práce splněny. Ředitel jmenovaného závodu zdů-

raznil při hodnocení tohoto úspěchu význam kádrových změn. Avšak jako hlavní příčinu úspěchu uvedl tu okolnost, že se vedoucí pracovníci naučili s pomocí výrobních porad rozvíjet iniciativu pracujících.⁷

Spolupráci vedoucího personálu a fyzicky pracujících — jednotu výrobního kolektivu — nutno považovat za jednu ze základních podmínek rozvoje tvůrčích sil lidu. Avšak stejně jako se nerodí socialistické společenské vztahy živelně, nerodí se živelně ani jednotný výrobní kolektiv. Výzva delegáta celozávodní konference strany v jičínském Agrostroji, aby se vedoucí soudruzi pravidelně radili s dělníky o problémech výroby, spolu s nimi zajišťovali dobrou organizaci práce, a nepřicházeli jen tehdy, když je něco třeba dohnat,⁸ není zjev nahodilý. Kapitalismus nakupil mnoho překážek spolupráci dělníků a vedoucího personálu závodu. Protiklad zájmů, vyvolaný despotismem kapitálu, je věc minulosti; avšak nedůvěra k vedoucím pracovníkům, technické inteligenci (stejně jako jejich nejistota v poměru k dělníkům), namnoze ještě trvá.

Odlesem této nedůvěry je podceňování významu inteligence. V tomto podceňování ožívá starý vztah pracujících k vedoucímu personálu závodu, který vyjadřoval za kapitalismu vůli podnikatele. Toto podceňování ožívá i u těch pracovníků, kteří úlohu mas v dějinách pochopili povrchně a jednostranně; jako by tím, že je zdůrazňována úloha lidu, byl význam inteligence snižován; v inteligenci se vidí něco lidu protikladného. Inteligenci je však třeba chápat jako součást lidu, a pokud jde o technickou inteligenci, jako součást výrobního kolektivu, o jehož jednotu v zájmu rozvoje tvůrčích sil lidu je třeba usilovat. Formule o nutnosti rozvoje tvůrčí iniciativy lidu předpokládá rozvoj tvořivých sil všech pracujících, inteligenci nevyjímaje.

Nutnost podřídit všechny pracující vůli výrobních orgánů vyplývá ze společenského charakteru práce; platí tedy i pro kapitalistickou výrobu. Za socialismu tato nutnost našla svůj nejúplnější výraz v zásadě jediného vedoucího. Zásada jediného vedoucího nemá ovšem nic společného s libovůlí kapitalistického podnikatele. O svrchovanosti vedoucího výroby lze mluvit jen s hlediska výrobně-organizační struktury kolektivu, avšak vztahy výrobní a technické nevyčerpávají všechny vztahy v kolektivu. U vedoucího personálu i ostatních pracujících přežívají názory, které brzdí tvoření jednotného výrobního kolektivu. Z toho je zřejmé, že proces vytváření jednoty kolektivu předpokládá vytvoření jeho morálně politické jednoty. Proto vytváření jednotného výrobního kolektivu nemůže probíhat pod vedením výrobních orgánů. Probíhá jedině pod vedením strany, která sdružuje nejuvědomělejší příslušníky dělnické třídy i inteligence.

Vztah mezi politicko-organizační strukturou kolektivu a výrobně-organizační strukturou je vyjádřen v právu kontroly hospodářských orgánů stranickými organizacemi. Právo kontroly znamená »udržovat stálý styk s vedením závodu, cítit odpovědnost za plnění úkolů a aniž by vedení závodu bylo nahrazováno, upozorňovat na nedostatky a pomáhat při jejich odstraňování.«⁹ Uplatňování práva kontroly vyžaduje odborných znalostí. Bez dostatečných odborných znalostí členů a funkcionářů strany nelze hovořit o účinné pomoci správě podniku, právo kontroly je uplatňováno povrchně a formálně.¹⁰

Avšak velmi často právě s úsilím nabýt odborných znalostí a řešit účinně otázky spjaté s výrobou, vzniká nebezpečí nahrazování hospodářských or-

gánů. Tendence nahrazovat výrobní orgány má svou »teorii« v široce rozšířených názorech, že »praktická pomoc je nejlepší politika«, že »činy jsou více než schůze a agitace« atd. Tam, kde tyto názory převládnu a stranická organizace se začne omezovat na řešení výrobních úkolů, tam dochází k splývání strany s výrobními orgány. Zatím, co část stranických pracovníků se více méně aktivně účastní organizování výroby, větší část členů je odsouzena k pasivitě. Strana ztrácí tvářnost politické instituce, stává se přívěskem hospodářských orgánů. Za těchto podmínek, kdy iniciativa politického vůdce mas — strany je podvázána, nelze ovšem mluvit o rozvíjení tvůrčích sil všech pracujících.

Naproti tomu, nezabývají-li se stranické organizace otázkami výroby konkrétně (někdy i z obavy, aby nenahrazovaly hospodářské orgány), vzniká nebezpečí odtržení politické práce od výrobních úkolů. Politická práce ztrácí konkrétní obsah a tím i přitažlivost. Zplaněla-li politická práce, šíří se snadno maloburžoasní názory, vyjádřené větou: »Kdyby raději dělali a nechali schůzování!« Straničtí pracovníci pak nezřídka pod tlakem těchto nálad upadají do druhého extrému: nahrazují výrobní orgány. V prvním ani v druhém případě nelze mluvit o vedoucí úloze strany. Jak obvykle, obě formy oportunistu se doplňují.

Jak se orientovat v této složité otázce? Neschůdná je ovšem cesta určení meze, až kam má jít zájem o otázky výroby a kam jít nesmí, aby nedošlo k nahrazování hospodářských orgánů. Ve skutečnosti taková mez neexistuje. Není otázky tak nebo onak se týkající výroby, o niž by neměla stranická organizace jevit zájem (vyločením některých otázek z dosahu kontroly by vznikla záminka pro povrchní a všeobecné řízení výroby: o to se nemusíme starat!).

Právo kontroly je třeba chápat jako nedílnou součást politické práce stranické organizace, která je s pomocí masových organizací rozvíjena tak, aby všichni pracující byli strháváni k nadšenému plnění plánu; která prosazuje u odpovědných hospodářských pracovníků odstranění všech nedostatků v organizaci výroby, aby tvůrčí síly co největšího počtu pracujících byly rozvíjeny a aby iniciativa zájmu o pracujících nepřišla nazmar; která usiluje o rozvoj kritiky a sebekritiky, aby opomíjení povinností kterýmkoli členem kolektivu se nestalo samozřejmostí. V takových podmínkách, kdy strana plní úlohu politického vůdce mas a stává se tmelem pracovního kolektivu, i sebekonkrétnější pomoc správě podniku nemůže vést k jejímu nahrazování. Právo kontroly se tak stává účinným prostředkem rozvoje tvůrčí iniciativy pracujících.

II.

Jedna z hlavních příčin, jež brzdí rozvoj tvůrčí aktivity pracujících při výstavbě socialismu, je vliv buržoasní ideologie a s ní spjaté morálky, která se zvláště projevuje v poměru k práci. Komunistická strana proto podtrhuje jako jeden z předních úkolů nutnost výchovy mas v duchu socialistické pracovní kázně. Často se setkáváme s pochybnostmi o možnosti takové výchovy. Přesvědčení, že lze vychovat člověka se socialistickou morálkou, se socialistickým poměrem k práci nepřešlo nám ještě do krve tak, jako přesvědčení o hospodářské nutnosti zániku kapitalismu a vítězství

socialismu. Avšak nové vědomí se v závislosti na novém společenském řádu rodí nutně a zákony, jimž je zrod nového člověka podroben, jsou stejně objektivní jako zákony ekonomického vývoje. Tyto zákony je třeba poznat a využívat v masové výchovné práci právě tak, jako využíváme všech ostatních zákonů vědy. Přitom dnes nevystačíme s konstatováním, že ideologie a morálka jsou odrazem materiálních podmínek života, že vědomí zaostává za výrobními poměry, že socialistická ideologie a morálka se neprosazují automaticky atd. Tyto poučky tvoří theoretický základ masové politické a výchovné práce strany, ale samy o sobě neukazují konkrétní cesty a prostředky, jak staré vědomí přetvářet a nové vytvářet. Pokusme se o to alespoň částečně analýsou několika příkladů nesprávného poměru k práci.¹¹

Předseda výboru jedné ze základních stranických organizací v Závodě Jiřího Dimitrova v Blansku kritisoval ve výborové schůzi jistého pracovníka, že vykazuje dvanáctihodinovou směnu, ačkoli fakticky pracuje osm hodin. Mířtři to trpěli s odůvodněním, že si dělník musí přivydělat. Když se o kritice dozvěděl pracovník, jehož se týkala, nařkl kritisojícího z udavačství a donašečství. Kolektiv jako celek, komunisty nevyjímaje, zůstal v celé věci netečný. Výbor stranické organizace žádné účinné rozhodnutí nepřijal. K nápravě nedošlo.

A druhý fakt z téhož závodu. Dělník zpevnil normu na některých výrobcích. Když se za nějakou dobu tytéž výrobky měly opracovávat, prohlásili jeho spolupracovníci, ať to dělá ten, kdo zpevnil normu. Iniciátor zpevnění normy nenašel podporu v kolektivu; veřejné mínění se obrátilo proti němu.

Politická slabost organizací strany na obou pracovištích je zjevná. Iniciativa jednotlivých dělníků se měla setkat především s podporou strany. To se nestalo. »Iniciativu« získali, jak je zvlášť patrné v prvním případě, zaostálí dělníci.

Třetí případ se liší svým celkovým průběhem od obou předcházejících. Vedení výroby jedné dílny navrhlo skupině dělníků zpevnění norem. Návrh byl zdůvodněn podstatnými technologickými úpravami výrobního procesu. Požadavek hospodářských vedoucích narazil však nejdříve na prudký odpor všech dělníků. Zanedlouho ona skupina zpevnila normu dobrovolně a po nějaké době opět z iniciativy komunistů navrhla další zpevnění norem o 15 %. »Museli bychom se stydět za ty nepoctivě vydělané peníze...« komentoval toto rozhodnutí vedoucí skupiny. V tomto případě převládl nesprávný poměr ke zvýšení produktivity práce jen dočasně. (Pravděpodobně by nepřevládl vůbec, kdyby technici usilovali o zpevnění norem ruku v ruce se stranickou organizací.)

Obraz boje mezi starou a novou pracovní morálkou je velmi složitý. Je to boj mezi dělníky pokročilými a méně pokročilými nebo i zaostalými. (Hranice mezi pokročilými a méně pokročilými je někdy velmi pohyblivá; řady se přeskupují, do čela se dostávají noví pracovníci.) Je to boj vedený ne o abstraktní zásady, ale o poměr k danému úkolu, o splnění dané zakázky, je to boj proti některým nešvarům: absenci, ledabylé práci atd.; je to boj otevřený i skrytý, boj, projevující se nejen ve formě soudružské výměny názorů, ale i ostrých střetnutí. Stav tohoto boje se odráží v mínění kolektivu a na rozhodující část kolektivu vykonává tlak, jenž určuje jeho chování, aniž jsou si toho jeho příslušníci zvláště vědomi.

Tento tlak (jehož psychologickou podstatu zde nezkoumáme) je projevem síly veřejného mínění. Obsah tohoto mínění není ovšem nic stálého. Jestliže v našich prvních dvou případech převládly zaostalé nálady, pak to ovšem není důkaz pro tvrzení, že byl kolektiv reakční. Znamená to jen,

že daný kolektiv danou otázku ještě svými silami nevyřešil. Nevyplývá z toho ani to, že by ve všech otázkách společenského a politického dění onen kolektiv zaujímal nesprávné stanovisko. Znamená to jen, že tyto otázky v dané situaci jsou zatlačeny jinými otázkami.

Charakteristickým rysem takových poměrů v kolektivu, kdy vrchu nabyly zaostalé nálady, je to, že jednotliví pracovníci strany jsou osamoceni ve svém úsilí. (Představu o izolaci onoho funkcionáře strany, který byl nařčen z udavačství, je možno si učinit z této »psychologické« podrobnosti: když s ním v dílně hovořili pracovníci, zúčastnivší se průzkumu v závodě, mluvil tlumeným hlasem, aby ho nebylo slyšet, ustavičně se ohlížel po svém spolupracovníkovi, a když se tento spolupracovník přiblížil, ztichl nebo umkl úplně...) Tato osamocenosť může však být jen dočasná. Dříve nebo později se v kolektivu za eventuální vnější pomoci najdou síly, které kolektiv sjednotí na základě socialistické politiky a morálky. (Je ovšem myslitelná a prakticky se i projevuje jakási přechodná rovnováha v působení dvou protikladných tendencí v kolektivu.)

Odkud pramení ona síla, kterou nazýváme veřejným míněním a která své ztělesnění nachází v morálně politické jednotě lidu? Společnost není mechanický shluk lidí.¹² To platí i pro každý pracovní kolektiv. Pracovní kolektiv představuje svazek lidí navzájem spojených prací, jistými materiálními podmínkami života. Nepřetržitý společenský výrobní proces klade otázky, které nutně přitahují pozornost všech příslušníků kolektivu a nutí je zaujmout jisté stanovisko. Zpevnění norem, šetření materiálem i energií, včasné splnění plánů atd., to jsou otázky, které se dotýkají přímo všech členů kolektivu. Stanoviska k těmto otázkám mohou být a jsou rozličná. Jisté stanovisko nepředstavuje jen kladný nebo odmítavý poměr ke zpevnění norem, ale i lhostejný a pasivní postoj. Řešení těchto otázek konec konců musí odpovídat požadavkům zvyšování produktivity práce, neboť nepřetržitý růst produktivity práce je zákonem vývoje socialistické společnosti. Proto také stanovisko, které nejlépe odpovídá požadavkům rozvoje výroby a společnosti, nabývá dříve nebo později vrchu nad ostatními, dostává se s nimi do konfliktu, odsouvá je. Tento pohyb probíhá v každém kolektivu neustále. Život přináší stále nové otázky, které se stávají předmětem posuzování lidí. V boji názorů a stanovisek nabývají převahu ty názory a stanoviska, která odpovídají potřebám společenského vývoje a tím i zájmům kolektivu. Prosazují se proti těm stanoviskům, která neodpovídají nebo j i ž neodpovídají poměrům.

Stanovisko, které odpovídá potřebám společenského vývoje, prosazuje se ovšem zákonitě nejen v každém jednotlivém kolektivu, ale ve společnosti vůbec. Přesněji řečeno v kolektivu se prosazuje proto, že se prosazuje ve společnosti. Tím ovšem není řečeno, že společnost představuje aritmetický součet kolektivů. Zdrojem společenského pohybu je boj tříd, tento boj určuje její vývoj a tím konec konců i vývoj každého jednotlivého kolektivu. Nikdo nebude popírat, že vznik lidové moci v čele s dělnickou třídou u nás v roce 1945 a další vývoj této moci se odrazil v životě každého závodu a každé vesnice. Politická strana, která tvoří jádro oné moci, strana komunistická, má svou organizaci v každém závodě a téměř v každé vesnici. Její činnost nemůže neovlivňovat chod každého pracovního a výrobního kolektivu. Současně s příchodem dělnické třídy a její strany k moci zapouští hluboké kořeny v celém společenském životě i její ideologie. Ta třída, která disponuje prostředky materiální výroby, disponuje i prostředky duchovními. Avšak právě proto, že se ideologie dělnické třídy prosazuje

proti starým návykům, tradicím a předsudkům, které jen krok za krokem ustupují, je třeba věnovat pozornost té okolnosti, že výchova neprobíhá ve společnosti »vůbec«, ale v jistých pracovních a výrobních kolektivech a v těsném sepětí se všemi stránkami života kolektivu. Proto je třeba souvislosti mezi jednotlivými stránkami a činiteli společenského vývoje odkrývat s hlediska vývoje jednotlivých kolektivů (jejichž vývoj ovšem nepředstavuje jen společenský vývoj »v malém«).

Stejně jako formování jednotného výrobního kolektivu, je i formování veřejného mínění výsledkem politického úsilí strany a masových organizací. (Konečně, jak bychom při dalším rozvedení otázky snadno rozpoznali, formování veřejného mínění a úsilí o jednotu výrobního kolektivu spolu těsně souvisí; poukázali jsme již na to, že boj za jednotu výrobního kolektivu je i bojem za jeho morálně politickou jednotu.) Souhlasně se zkušeností můžeme tvrdit, že by se vytvořila situace v podstatě odlišná, kdyby nepoctivost pracovníka, který si nechal vyplácet větší mzdu, než mu přínáležela, stala se předmětem jednání stranického výboru s cílem otevřeně odsoudit takové chování, kdyby byla projednána v celé stranické organizaci, kdyby byli přizváni a voláni k odpovědnosti mistři a vedoucí dílny (uplatněno právo kontroly), kdyby konečně otázka byla projednána v odborové organizaci a kdyby v jejím plénu vystoupil ne jeden, ale deset, patnáct dělníků, straníků i nestraníků. V očích kolektivu by se jevil jako odsouzení hodné chování dělníka, který bral mzdu za nevykonanou práci a jako správné jednání toho pracovníka, který neváhal na to poukázat. Musí se tedy veřejné mínění, má-li se stát silou, která upevňuje morálně politickou jednotu kolektivu, opírat o pokročilé a ne o zaostalé nebo jen průměrné pracovníky.

Otevřené a kolektivní jednání a rozhodování o všech otázkách pracoviště a zvláště o porušování pracovní kázně nelze ničím ve výchovné práci nahradit. Zvláště velký význam při tom mají schůze. Pravidelné schůze strany i masových organizací vytvářejí předpoklady pro kolektivní projednávání všech otázek pracoviště. Výchovný význam, který mají schůze, se však často nechápe. Výchovný proces pracujících se chápe abstraktně, jako něco, co probíhá mimo schůze, denní agitaci atd. Není málo pracovníků, stranických i odborových, kteří pociťují schůze jako nutné zlo a současně jsou plni nespokojenosti nad poměry. Veřejné mínění se ovšem nevytváří jen na schůzích. Osobní přesvědčování, názorná agitace, závodní časopis, tisk vůbec, to vše jsou prostředky, které ve výchovné a masové politické práci hrají významnou úlohu.

Bylo by hlubokým omylem domnívat se, že všechna opatření, celá serie schůzí, o nichž jsme mluvili v našem případě, jsou neúměrná projednávané věci. Především jde o to, využít běžné a pravidelné schůzové činnosti. Političti pracovníci, kteří se kloní k tomu řešit věci po sousedsku, mezi čtyřma očima, »soudružským« varováním atd., zpravidla nedosahují žádoucí nápravy. Takový postup je výrazem bezzásadového postoje k nedostatkům. (To ovšem neznamená, že je nutno bez výjimky všechny otázky řešit veřejně.) Význam toho, jestliže se otevřeně a kolektivně projednává případ porušení pracovní kázně, jde daleko za rámec přímého významu takové otázky. Veřejným odsouzením jistých nešvarů vytváříme ovzduší, v němž každý podobný nešvar je podroben zásadnímu posuzování se strany celého kolektivu. Tlaku tohoto ovzduší jsou vystaveni i ti, kteří vystoupili

první s kritikou. Nemohou dělat totéž, co odsoudili, nechtějí-li být odsouzeni sami.

Veřejné mínění představuje sílu, která nevyvěrá z myšlení a z jednání jednotlivých osobností, ale všech příslušníků kolektivu a jejich vzájemného působení. Tato síla je tedy nezávislá na vůli jednotlivých lidí; v tomto smyslu proces utváření a působení veřejného mínění má objektivní ráz. Právem se proto zdůrazňuje výchovný význam kolektivu.

Zkoumajíce konkrétní cesty přetváření starého a vytváření nového vědomí, určili jsme jako rozhodující výchovnou sílu, sílu veřejného mínění, kterou je třeba plně při výchovné práci využít. Zrod a upevňování socialistického uvědomění v kolektivu, vznik a upevňování morálně politické jednoty lidu jsme při tom chápali jako jistý objektivní pohyb. Politický a organizační postup a prostředky vytváření morálně politické jednoty lidí tvoří formu onoho pohybu. Jaký je však obsah tohoto pohybu? Proč otevřené a kolektivní projednávání otázek vytváří podmínky pro jejich zásadní posuzování?

Proč nabyl na příklad vrchu názor, že je správné zpevnit normu? Kdyby v našem případě dělníci normu nezpevnili, pak by při stejné námaze a pracovním tempu museli vydělat »astronomické částky« (jejich výraz). To by však bylo v rozporu se zájmy ostatních pracujících. To dělníci uvedeného kolektivu rozpoznali a současně si uvědomili, že jejich zájmy nejsou nijak zpevněním norem dotčeny. Zpevnění norem v daném případě vycházelo ze souladu osobních a společenských zájmů.

Síla politiky strany plyne z toho, že odpovídá skutečným zájmům pracujícího lidu a spojuje zájmy osobní se zájmy společenskými. Proto dříve nebo později vychází vítězně z každého střetnutí s nepřátelskými nebo zaostalými náladami. Tendence, které se pokoušejí namlouvat, že zpevnění norem je dělníkům škodlivé a chtějí vytvářet dojem, že jde o zkracování mzdy podobně, jako tomu bylo za kapitalismu, nemohou mít trvalý úspěch. Opírají se o čistě osobní a sobecké zájmy, o morálku, která tkví svými kořeny v kapitalistickém řádu a řídí se zásadou dát společnosti co nejméně a brát od ní co nejvíce.

Tato morálka odporuje celou svou podstatou těm podmínkám, v nichž žijí lidé za socialismu. Ekonomicky je vyloučeno, aby každý bral víc od společnosti než společnosti dává. Proto také je v morálním citění lidu zakotven názor, že není správné brát od společnosti více než se jí dává, že není ani správné vydělávat za stejnou práci víc, než vydělávají ostatní dělníci. Analogicky je tomu u řady dalších otázek. Kdyby na příklad všichni odváděli nekvalitní výrobky, nebylo by možné, aby kdokoli ze společnosti užíval nějakých kvalitních výrobků, aby byla normálně rozvíjena výroba vůbec.

To ovšem neznamená, že se nemůže zdát možné jednotlivému pracovníkovi, v jehož vědomí stará morálka převládá nad novou, postupovat podle zásady málo dávat a mnoho brát. Podstata otázky tkví v tom, že to, co se může zdát možné jednotlivému pracovníkovi (jednotlivým skupinám) nemůže obstát před zraky celého kolektivu. Konec konců je zřejmé, že dbát jen úzkých a sobeckých zájmů znamená vážně narušovat podmínky společenského života. Proto tím úspěšnější bude boj proti jakýmkoli projevům pracovní nekázně, čím hlubší a širší bude veřejné a otevřené, to jest kolektivní projednávání a kritika těchto projevů, čím energičtější bude vtaho-

ván celý pracovní kolektiv do boje za pracovní kázeň. V tomto boji se strana opírá o morální cítění, které se rodí v praktických podmínkách třídního boje pracujících mas za socialismu a vyplývá ze socialistických výrobních vztahů. Každý úspěch v tomto boji vytváří předpoklady pro vznik a rozvoj pracovního nadšení, v němž osobní zájmy jednotlivců ustupují do pozadí (při současném jejich respektování). A toto nadšení se stává zdrojem nové tvůrčí iniciativy pracujících.

III.

Rozvoj tvůrčí iniciativy pracujících a upevňování pracovní kázně těsně souvisí s organizací práce. Rozmach socialistického soutěžení v provozu turbin Závodu Jiřího Dimitrova předcházely změny v organizátorech výroby a v organizaci práce. Přístupují-li jednotliví dělníci k socialistickému soutěžení v podmínkách špatné organizace práce, musí dřív nebo později dojít ke změnám v pracovním a výrobním procesu, odpovídajícím rostoucí produktivitě práce. Aby vedení výroby zajišťovalo správnou organizaci práce, musí mít vedoucí pracovníci jisté znalosti, zkušenosti, kvalifikaci i vlastnosti. Úlohu dobrého organizátora výroby splní ten, kdo je nejlépe vybaven znalostmi a zkušenostmi a jehož schopnosti splní požadavky kladené na vedoucího výroby. Všechny tyto skutečnosti jsou theoreticky vyjádřeny v poučkách o významu kádrů: v organizační práci je hlavní výběr lidí a kontrola toho, co bylo vykonáno; úroveň řídicí práce je přímo závislá na úrovni kádrů atd.

Nároky na kvalitu řídicí práce a tudíž i na kvalitu kádrů stále rostou. Na říjnovém zasedání ÚV KSČ v roce 1954 uvedl J. Dolanský,¹³ že všechny nedostatky v práci našeho hospodářství mají jeden společný znak: nedostatky v řídicí práci státních a hospodářských orgánů, a to od špiček státního a hospodářského aparátu až po závody. Na únorovém zasedání ÚV KSČ v roce 1955 konstatoval V. Široký, že rozhodujícím činitelem při upevňování JZD jsou kádry, které by byly schopny JZD politicky a organizačně upevnit. . . Uvedl dále i to, že sovětské zkušenosti nás poučují, že předseda družstva je ta centrální postava, která má rozhodující vliv na kvalitu práce v družstvu.¹⁴ Význam kádrů v zemědělství vystupuje zvláště do popředí. Rolníci-družstevníci teprve začínají společně pracovat a návyky kolektivní práce nejsou u nich vyvinuty. K překonání maloburžoasní živelnosti a neorganizovanosti, jež plynou z podmínek rozdrobené výroby a rozkládají výrobní kolektiv, je proto třeba mimořádně velkého úsilí vedoucích kádrů družstva.

Velký význam kádrů v práci družstva snadno vede k podceňování tvůrčích schopností pracujících. Poučná jsou v tomto směru některá fakta o Jednotném zemědělském družstvu v Sedlci na Mikulovsku. Družstvo bylo založeno v roce 1950. Rozkladná činnost některých živlů způsobila úpadek výroby. Na podzim 1953 vystoupila značná část členů a v té době patřilo družstvo k nejhorším na okrese. V prosinci téhož roku byl však předsedou družstva zvolen jeden ze zakládajících členů družstva, který byl později povolán do Ústřední školy ministerstva zemědělství a který tam také pracoval po absolvování školy, dokud se na vlastní žádost nevrátil do družstva. Na základě řady opatření, jejichž iniciátorem byl tento nový

předseda (týkala se hlavně organizace práce a odměňování), nastal v družstvu příkrý obrat. Družstvo, které špelo k likvidaci, odstranilo za jediný rok hlavní nedostatky a stalo se jedním z předních družstev v republice. Hodnota vyplácené jednotky vzrostla téměř čtyřnásobně. V roce 1954 se vyplácelo 32,20 Kčs za jednotku v hotovosti. Předseda družstva zevšeobecnil zkušenosti svého družstva slovy, že společná práce lidí dojde k dobrým výsledkům jen tenkrát, když je správně organizována a když jsou lidé dobře vedeni.¹⁵

Pokud zůstaneme jen u povrchního popisu našeho faktu a budeme mít na zřeteli jen souvislost mezi příchodem nového předsedy a obratem v práci družstva, bude se zdát, že osobnost předsedy zde znamená vše. Aktivita ostatních pracujících se bude jevit jen jako více méně pasivní následek aktivity osobnosti. To však je idealistické pojetí úlohy osobnosti, jež je zdrojem kultu osobnosti. Takové pojetí odsuzuje masu k pasivitě. Bylo by možné namítnout, že existuje poučka: »Kádry rozhodují vše!« Tato poučka však nikterak neomezuje platnost these, že rozhodujícím činitelem ve výrobě i v dějinách jsou masy. Naopak! Stalin, když v roce 1935 vytyčil toto heslo, vyzýval tím k energické výchově desetitisíců a statisíců kvalifikovaných odborníků z pracujících mas, plně způsobilých využít moderní techniky a předností socialistického hospodářství. Kádry zde nejsou stavěny proti masě; kádry rostou z mas a rostou právě jako důsledek široce rozvinuté aktivity mas.

Idealistické pojetí osobnosti, které odděluje osobnost od mas a vyvyšuje ji nad ně, houzevnatě se udržuje v různých odstínech. Konec konců vyplývá vždy z povrchního a jednostranného hodnocení významu osobnosti. Tak je tomu i v reportáži o sedleckém družstvu v Literárních novinách z listopadu 1954.¹⁶ Umělecký obraz, jímž autor ve zkratce vykreslil historii družstva, prozrazuje jednostranné vyzdvížení zásluh předsedy a podcenění úlohy ostatních členů družstva, projevující se v celé reportáži: rytíř — předseda osvobozuje ze zajetí devítihlavé saně — špatné pracovní morálky atd., krásnou princeznu — sedlecké družstvo. V reportáži není patrné úsilí o hlubší proniknutí a vystižení vztahů, které se vyvíjely a vyvíjejí mezi vedoucím mužem kolektivu a celým kolektivem družstva. Vše, čeho družstvo dosáhlo, vyznívá více méně jen jako zásluha předsedy.¹⁷

Aktivita mas není pouhý následek aktivity osobnosti. Nepředstavuje sice izolovanou veličinu, ale představuje samostatnou veličinu. Když sedlecké družstevnice zjistily, že se ve dvou okolních družstvech jednocení řepy chýlí ke konci, nikomu nic neřekly, oběhly své známé soukromé rolníky, kterým pomohly jednotit cukrovku později vzrostlou, a společně s nimi splnily plán o dva dny dříve. Význam osobnosti záleží tedy v uvolňování iniciativy pracujících. Osobnost je iniciátorka při vytváření podmínek příznivých pro rozvoj tvůrčích sil lidu, není však tvůrkyně těchto podmínek. Jejich realizace je závislá na součinnosti celého kolektivu. Tím méně je pak osobnost tvůrkyně všech oněch plodných sil, které jsou skryty v masách.

Nepochopení vnitřních souvislostí mezi úlohou kádrů a mas je při budování socialismu krajně škodlivé. Vede k podceňování pracujících, k neochotě učit se od lidí, radit se s lidmi atd. Tak se ztrácí mnoho cenné energie pracujících. Nemálo vedoucích pracovníků myslí v tomto směru po staru. Jsou předsedové družstev, kteří si nepočínají jako důvěrníci lidu, ale jako šafářové na velkostatku. V jednom jihomoravském družstvu, když byl předseda vyzván, aby vyslal povozy do hospodářského družstva, odpo-

věděl: »Nevím ještě, jestli moji pacholci pojedou!« V psychologii takových a jim podobných vedoucích pracovníků se zákonitě projevují rysy ješitnosti, samolibosti, přehnaného sebevědomí, nesebekritičnosti. U takových pracovníků nelze s důvěrou očekávat, že budou tvůrčí síly mas uvolňovat.

Výrobní kolektiv, jak družstevní, tak závodní (máme-li na mysli dva základní typy pracovních kolektivů), může se harmonicky vyvíjet jen tenkrát, jsou-li vnitřní souvislosti mezi vedoucími pracovníky a celým kolektivem správně pochopeny a jsou-li na základě toho utvářeny vztahy v kolektivu. I v tom případě, že nejsou tyto zákonitosti plně respektovány, může ovšem kolektiv dosáhnout jistých úspěchů. Nemohou však být stabilní, nejsou-li nesený uvědomělou iniciativou pracujících.

Zvlášť vážné narušení správných vztahů mezi vedoucími pracovníky (vedoucími orgány) a masami, ať už jde o politicko-organizační strukturu nebo výrobně organizační strukturu společnosti, projevuje se v t. zv. byrokratizmu. Projev byrokratizmu jsou velmi různorodé: vydávání usnesení, příkazů a směrnic v daleko větší míře, než je třeba, opomíjení kontroly jejich plnění, uhýbání před operativním rozhodováním, formální plnění směrnic bez úsilí proniknout ve vlastní smysl akcí, to vše jsou znaky byrokratizmu. Nejpodstatnějším znakem byrokratizmu je to, že pozornost a síly pracovníků toho nebo onoho orgánu nejsou zaměřeny na to, co tvoří smysl jejich existence, to jest na organizační práci v masách a řešení úkolů s tím spojených. Pro byrokraticky pracující orgán a pracovníky není charakteristické to, že nic nedělají, ale že jejich síly a pozornost jsou zaměřeny nesprávným směrem. Výkazy, hlášení a pokyny, které mají sloužit organizační práci v masách, stávají se vlastním smyslem jejich činnosti.

Největší škody přináší byrokratizmus tím, že obrací vñiveč iniciativu pracujících; a to nejen tu, která již vznikla, ale i tu, která ještě trvá v zárodečném stavu. Čteme-li v tisku,¹⁶ že rozmach rychlorážení v Severočeském hnědouhelném revíru byl podloměn nezájmem vedoucích pracovníků některých šachet, kteří všemožnými průtahy natolik zabrzдили přísun potřebného materiálu, že se rozvoj hnutí zastavil, nebo to, že vedoucí pracovníci opavského Ostroje po pět let nerealizovali zlepšovací návrh technika, aby litinová čela na důlních transportérech byla nahrazena plechovými výlisky (ušetřilo by se milion korun ročně), pak stále ještě nemáme představu o zmařené iniciativě pracujících; nesmírně mnoho iniciativních návrhů není vůbec podáno, protože v pravý okamžik nepřichází potřebný podnět a podpora.

Na byrokratizmus se obvykle díváme jako na osobní vlastnost lidí. I když je spojen s některými negativními vlastnostmi, přece je byrokratizmus jev společenský. Jako takový má dvě stránky. Je předně projev vlivu buržoazní ideologie na různé složky (pracovníky) hospodářského, státního, odborového i stranického aparátu. Tento vliv, ať už je jeho ideologická forma jakákoli, projevuje se ve lhostejném poměru k všelidovým zájmům. Neexistuje-li ovšem vnitřní potřeba sloužit lidu, pak jediným podnětem v práci se stává snaha »vyhovět« nadřazeným orgánům. To už je počátek formálního přístupu k úkolům. Byrokratizmu propadají zákonitě ti pracovníci, kteří nemají, nebo ztrácejí perspektivu ve své práci. Proto se také snadno byrokratizmus objevuje u té části starší inteligence, která nenašla dostatečně vřelý vztah k budování socialismu.

S druhé strany souvisí byrokratismus těsně s chybami a nedostatky v systému a metodách práce toho nebo onoho orgánu. Tyto nedostatky plynou především z toho, že vedoucí pracovníci bývají někdy odborně a politicky slabě připraveni. Často se proto rodí byrokratismus bezděčně, nikoli jako výsledek zlé vůle. Tak na příklad v loňských žních, nehledě na zákaz vlády,¹⁹ vyžadovala řada okresních národních výborů při každém zpoždění polních prací denní hlášení místních národních výborů o průběhu žní. Myšlenkový postup příslušných referentů byl zhruba tento: »Napřed musíme znát stav věci (proto přehledy) a potom můžeme fídit. Abychom mohli řídit operativně, potřebujeme přehledy každý den!« Vypracování a zpracovávání denních hlášení však nutně odvádělo od skutečného řízení výroby, stávalo se hlavním a zároveň bezcenným opatřením. Místo operativnosti dostáváme byrokratismus. Jak často se však opakuje takový myšlenkový postup, v němž rozhodující úlohu hraje víra v sílu papírových směrnic! Kolik »dobře míněných« opatření se zvrací ve svůj opak!

Nedostatky jednotlivých pracovníků, slabiny v jejich kvalifikaci, které nejsou odstraňovány, jsou jen prvky v nedostatcích celého orgánu. Je přitom samozřejmé, že se stávají tím podstatnějším prvkem, čím odpovědnější funkci ten nebo onen pracovník zastává. Proto povrchní reorganizace a mechanická výměna pracovníků neodstraňují, ale prohlubují potíže s řízením různých úseků hospodářského a společenského života. Ovšem ne každý nedostatek v práci toho nebo onoho orgánu je byrokratismus. Ba ani nelze přesně určit hranici, kdy jisté nedostatky ve spojení s vlivem buržoasní ideologie se stávají byrokratismem. Avšak všechny nedostatky v té nebo oné míře vytvářejí podmínky pro jeho vznik a růst, neboť mají za následek porušení jednoty vedoucího aparátu a pracujících mas.

Obě stránky byrokratismu ukazují, jak je třeba proti němu bojovat a jeho vznik předcházet: výběrem kádrů se zřetelem k politickým i odborným schopnostem a jejich výchovou jak politickou tak odbornou. Nutnost zvyšovat odbornou kvalifikaci vystupuje zvláště do popředí, neboť každá nová fáze ve vývoji socialistického státu, jenž plní funkce hospodářsko-organizační a kulturně-výchovné, klade nové a vyšší požadavky na kvalitu řízení práce.

Hlavní methodou boje proti byrokratismu, jak zdůrazňoval Lenin,²⁰ je sjednocování a zapojování širokých vrstev obyvatelstva do budování a správy státu. Zájmy mas se nutně dostávají do konfliktu s jakýmkoli byrokratismem. Zájem mas je reálná síla, kterou nemůže žádný byrokrat obejít. Přitom celá struktura politické organizace lidově demokratického řádu je uzpůsobena tak, aby byly masy sjednocovány a zapojovány do správy společnosti (systém národních výborů, masové organizace atd.). Proto také byrokratismus, jenž za kapitalismu tvořil politický systém, je v lidově demokratickém řádě jen cizím tělesem, neduhem na zdravém organismu.

Aby bylo využito všech možností v boji proti byrokratismu, je třeba především dát průchod kritice mas. Proto nestačí kritiku »zdola« jen trpět, ale je třeba tuto kritiku vyvolávat. Úsilí o rozvinutí kritiky v masách je zároveň jeden z hlavních prostředků rozvoje tvůrčí iniciativy pracujících.

V tomto směru vyskytuje se řada nesprávných představ a chyb. Nehledě k známému poukazu J. V. Stalina, že nesmí být zavržena kritika ani v tom

případě, je-li jen z pěti procent pravdivá, stává se často, že není kritiky dbáno proto, že v ní vedle správných prvků jsou i prvky nesprávné. Vedoucí pracovníci nezřídka soustřeďují pozornost na to, co není správné, zaměňují nepřesnou kritiku s neuvědomělostí nebo i s projevy maloburžoasního kverulantství.

Kritika mas, zvláště když propuká živelně, není ovšem vedena pod zorným úhlem představ vedoucích pracovníků. Je přirozené, že kritické připomínky mas nemají často tu podobu, jak by si vedoucí pracovníci přáli. Nezapadají do rámce těch politických kampaní, které jsou právě rozvíjeny. Avšak masy, spjaté přímo s výrobním procesem a společenským děním, vidí často skutečnost bohatěji a konkrétněji. Vedoucí pracovníci svou úlohu vedoucích splní jen tenkrát, nenechají-li se strhnout subjektivními představami, ale budou-li pátrat po objektivním základu té nebo oné kritiky. Dobré jsou jen ty kádry, které dovedou kritickou sílu mas uvolňovat, kritickým připomínkám dát správnou podobu a vyvozovat z nich patřičné závěry; síla osobnosti záleží v tom, že věrně vyjadřuje potřeby společenského vývoje a zájmy lidu. Stará poučka se s novou fází společenského vývoje naplňuje novým obsahem.

Na každém úseku výstavby socialismu vzrůstá význam politické a pracovní aktivity mas. Cesta k uskutečňování všech úkolů socialistické výstavby je, jak ukázal poslední sjezd naší komunistické strany, jen jedna: všestranně rozvíjet pracovní a politickou aktivitu lidu, organisovat a mobilisovat jeho síly; schopnosti a revoluční energii. Proto je nutné stále mistrněji ovládat umění organisovat široké masy pracujících, pochopit úlohu lidu ve všech podstatných souvislostech s otázkami socialistické výstavby. Některé tyto souvislosti jsme v naší práci naznačili: v první části vztahy mezi otázkou rozvoje tvůrčích sil lidu a otázkou vedoucí úlohy strany (uplatňování práva kontroly); v této souvislosti jsme poukázali na význam vytváření jednotného výrobního kolektivu. V druhé části jsme poukázali na souvislost tvůrčí iniciativy lidu s masovou politickou prací; zde jsme zdůvodňovali nutnost opírat se o sílu veřejného mínění. Ve třetí části jsme věnovali pozornost souvislostem mezi úlohou lidu a kádrů; zde jsme poukázali na nutnost správného regulování vztahů mezi vedoucími pracovníky a masami. Všechny tyto souvislosti jsou odrazem jistých společenských zákonitostí, jejichž plné pochopení, a využití v politické práci přispívá k účinnému uvolňování tvůrčích sil pracujících.

POZNÁMKY

- ¹ Ve zprávě ÚV KSČ X. sjezdu strany se praví: »Hlavní otázkou, jejíž význam a aktuálnost neustále vzrůstá, je otázka lidových mas v dějinách. Nesprávné theoretické chápání této otázky neblaze ovlivňuje naši praktickou práci, neboť oslabuje rozvíjení a využívání tvůrčí činnosti lidových mas.« (Nová mysl, č. 7. 1954, str. 704.) Na říjnovém zasedání ÚV KSČ v roce 1954 bylo konstatováno, že úloha lidu je objasňována příliš historicky, že je opomíjena úloha lidu při budování socialismu.
- ² Viz Rudé právo 9. XII. 1954.
- ³ Marx, Kapitál, sv. I, str. 450—451.
- ⁴ Viz Rudé právo 7. I. a 13. I. 1955.
- ⁵ Engels, O autoritě, Vybr. spisy Marxe a Engelse, sv. I, str. 661.

- 6 Fakta z průzkumu na místě.
 7 Průkopník, závodní časopis ZJD Blansko, č. 24, roč. 1954.
 8 Viz Rudé právo 15. I. 1955.
 9 Zpráva ÚV KSČ X. sjezdu strany, Nová mysl č. 7, 1954, str. 750.
 10 Tamtéž.
 11 Fakta z průzkumu na místě.
 12 Lenin, Kdo jsou »přátelé lidu« ..., 1946, str. 18.
 13 Dolanský, ref. na zasedání ÚV KSČ v říjnu 1954 (RP 17. X. 1954).
 14 Široký, ref. na zasedání ÚV KSČ v únoru 1955 (RP 15. II. 1955).
 15 Viz Rudé právo, článek F. Trávníčka, předsedy JZD v Sedlci, 6. II. 1955.
 16 Literární noviny 13. XI. 1954, Ivan Kříž: O lidech, kteří klestí cestu...
 17 Skutečnost, že článek má uváděné nedostatky, potvrzují pracovníci obeznámení s místními poměry.
 18 Život strany, č. 6, 1954, str. 19 (RP 20. II. 1955).
 19 Tamtéž.
 20 Lenin, Zpráva ÚV RKS(b), 1921, Spisy XXXII, rusky, str. 167.

ОБ УСЛОВИЯХ РАЗВИТИЯ ТВОРЧЕСКИХ СИЛ НАРОДА

Автор рассматривает некоторые условия развития творческих сил народа. Он исходит из действительности, что результаты этого исследования могут привести успехи лишь тогда, если они будут всесторонне объяснять внутреннюю связь между вопросами о развитии творческой инициативы трудящихся и основными вопросами развития общества при строении социализма. В первой части работы наметил автор соотношения между вопросами о развитии творческих сил народа и руководящей роли партии; в этой связи он говорит о значении создания единого производственного коллектива. Вторая часть обосновывает необходимость опираться в массовой политической работе на силу общественного мнения. В третьей части обращает автор внимание на взаимоотношения между массами и кадрами; здесь подчеркивается необходимость правильной регуляции соотношений между руководящими работниками и массами. Все эти взаимосвязи являются отражением определенных общественных закономерностей, полное понятие и оспользование которых способствует действительному развитию творческих сил трудящихся.

(Přeložila L. Orálková.)

ÜBER DIE BEDINGUNGEN DER ENTFALTUNG DER SCHÖPFERISCHEN VOLKSKRÄFTE

Der Verfasser untersucht einige Bedingungen der Entfaltung der schöpferischen Volkskräfte. Er führt aus, daß die Ergebnisse dieser Forschung nur dann fruchtbar sein können, wenn die inneren Zusammenhänge zwischen der Frage der Entfaltung der schöpferischen Initiative der Werktätigen und den grundlegenden Fragen der gesellschaftlichen Entwicklung beim Aufbau des Sozialismus allseitig klargestellt werden. Im ersten Teil der Arbeit hat der Autor die Beziehungen zwischen der Frage der Entfaltung der schöpferischen Volkskräfte und der Frage der führenden Aufgabe der Partei entworfen; in diesem Zusammenhang wird auf die Bedeutung der Bildung eines einheitlichen Produktionskollektivs hingewiesen. Im zweiten Teil wird die Notwendigkeit begründet, sich in massenpolitischer Arbeit auf die Kraft der öffentlichen Meinung zu stützen. Im dritten Teil wird die Aufmerksamkeit den Beziehungen zwischen den Massen und den Kadern gewidmet, indem hier die Notwendigkeit einer richtigen Regelung der Beziehungen zwischen den führenden Arbeitern und den Massen nachdrücklich hervorgehoben wird. Alle diese Zusammenhänge sind Reflex gewisser gesellschaftlicher Gesetzmäßigkeiten, deren volles Verständnis und Anwendung zur effektiven Entfaltung der schöpferischen Kräfte der Werktätigen beiträgt.

(Přeložila M. Medková.)